

NASEDKINA O.

Doctoral Student of Philosophy Department,
Zaporizhzhya National University (Zaporizhzhya, Ukraine)
e-mail: miss.nasedkina@mail.ru

THE SEMANTIC FIELD OF THE CONCEPT TALE AND PECULIARITIES OF ITS WORLDVIEW PROJECTIONS

Summary

The article deals with the attempts of defining the concept of tale. From the point of view of linguistic analysis a tale represents a set of tropes, such as metaphor, simile and proverbs, which proves people's ability to verbally express their own sensitively experienced existence. As for philosophical comprehension of the concept of tale it should be said that this aspect is not researched enough.

A concept can be defined as an idea that has various semantic fields. A tale's idea is in existence of a Word as a form of people's mental power and potential energy of the objective reality. The article gives a wide range of linguistic and philosophical notions of concept. The research investigates the dialectical link between words, on the one hand, which create a narrative form of a tale's text and context, on the other hand, which is generally go far beyond the words. Despite having uncertain time and space, quite abstract characters and almost absence of nature's description Word itself moves on actions and events as if Word is the main character of a tale.

The tale concept in the philosophical aspect can be characterised as interlacing of diverse issues of ontological and epistemological character as well as the problems of values. A tale usually depicts and solves moral or social issues (which are mutually connected) in the naïve but not primitive way. A tale is a people's attempt of recreating the world on the basis of dignity, law and justice. As a form of people's worldview reflection a tale contains all aspects of social and individual life: religious beliefs and life knowledge, silly gossips and threatening surestitions, conceptions and feelings. People's perception of the surrounding world is closely linked to words, the meanings of which are the essence of the concept of tale.

A tale has been originally meant to be told not read. Tales can't be considered by researchers if they say nothing of imagination, memory and phantasy of a narrator. These are the key elements of any storytelling. The images of a tale include except real characters the ones which exist solely in the narrator's mind. Collective people's imaginative memory has preserved nationally coloured unreal and supernatural creatures which are correspondingly have their notions in the language and gain the form of a symbol.

All things considered, it should be mentioned that a concept of a tale is a complex notion though it is quite democratic as allows different interpretations. Any tale as a knot of philosophical senses or it can be given a name of a hypertext which can be read with a hope for readers' further quest of themselves in the real world. A tale raises questions of sense of life, existence and non-existence, senses of power and subordination, destiny and happiness, beauty and ugliness, justice and punishment, life and death, poverty and wealth as well as foolishness and wisdom.

Concept of tale is versatile. However, both linguistic and philosophical approaches to its exploring all together can be of great use.

Keywords: concept, notion, semantic field, literary tropes, sense, reflection, interpretation.

УДК : 141.7 : 17.023.31 : 141.32

СЕЛЕЗНЬОВА С.А.

аспірант кафедри соціальної філософії та управління
Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)
e-mail: ssalight@mail.ru

ЛЮДИНА У ФІЛОСОФІЇ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ

Анотація

Стаття присвячена розумінню людини та її свободи у філософії екзистенціалізму.

Екзистенціалізм, або філософія існування – один з найбільших напрямів філософії ХХ сторіччя. Центральні питання екзистенціалізму – існування людини, сенс її життя і долі у світі – надзвичайно

співзвучні будь для кого, хто замислюється над своїм буттям як буттям людини. Ось чому екзистенціалізм є настільки популярним і понині. Екзистенціалізм виходить з суб'єкта, вважаючи, що існування передує сутності.

Людське буття, згідно екзистенціалістам, – абсолютно унікальна реальність, до якої незастосовні ніякі нелюдські мірки причинно-наслідкових зв'язків, ніщо зовнішнє не владне безпосередньо надлюдиною, вона є причиною самої себе. Ось чому в екзистенціалізмі людина вільна, бо свобода – це сама екзистенція. Екзистенція є «притулком» людської свободи, а тому людина – це свобода, і вона «приречена» бути вільною: бути вільною – це бути самим собою.

Людина не має ані природи, ані сутності: вона – це свобода, яка нічим не визначена. Вона – необмежена сила заперечення: ні добра, ні зла; ні моральна, ні аморальна; але є чистий вибір. За Ж.-П. Сартром, всі люди вільні, оскільки ніщо не може виключити відповідальності за їхні вчинки, свідомі або несвідомі. Тільки від самої людини залежить, якою вона буде і яким буде світ.

Ключові слова: людина, свобода, суб'єкт відповідальності, вибір, екзистенціалізм.

Екзистенціалізм, або філософія існування — один з найбільших напрямів філософії ХХ сторіччя. Екзистенціалізм виник напередодні Першої світової війни в Росії (Шестов, Бердяєв), після неї в Німеччині (Хайдеггер, Ясперс, Бубер) і в період Другої світової війни у Франції (Марсель, що висував ідеї екзистенціалізму ще під час Першої світової війни, Сартр, Мерло-Понті, Камю, Симона де Бовуар). У середині ХХ ст. екзистенціалізм поширився і в інших країнах, у т. ч. й у США. Отримавши визнання і популярність у середині ХХ ст., екзистенціалізм став одним з найбільш впливових і продуктивних культурогенних факторів епохи, мав сильний вплив на літературу, літературознавство, мистецтво та ін.

Центральні питання екзистенціалізму – існування людини, сенс її життя і долі у світі – надзвичайно співзвучні для будь-кого, хто замислюється над своїм буттям як буттям людини. Ось чому екзистенціалізм є настільки популярним і понині. Екзистенціалізм виходить з суб'єкта, вважаючи, що існування передує сутності. [1. С.143].

Існування, або екзистенція – це щось невимовне в поняттях, те, що ніколи не є об'єктом, бо людина не зможе поглянути на себе зі сторони. Існування не піддається раціональному осягненню, і єдина можливість пізнати його полягає в тому, щоб його пережити. К.Ясперс вважає, що людське існування розкривається у «прикордонних ситуаціях» – у станах страждання, боротьби, жорстокості і ворожості світу, у яких перебуває людина

Так, Ж.-П. Сартр вважає, що всякий суб'єкт(людина) не є виключно індивідуальним суб'єктом. З точки зору Ж.-П. Сартра, істина осягнення людини як себе самої (особистістю) не може бути ніякою іншою, окрім «Cogito ergo sum» («Я мислю, отже існую»). Дух набуває сили буття в кожній окремій людині. Проте в «сogito» людина відкриває не тільки себе саму, вона відкриває також інших людей. Інакше кажучи, через «Я мислю» людина осягає себе перед особою іншого, й інша людина так само достовірна для неї, як і вона сама.

Людське буття, згідно екзистенціалістам, – абсолютно унікальна реальність, до якої незастосовні ніякі нелюдські мірки причинно-наслідкових зв'язків, ніщо зовнішнє не владне безпосередньо надлюдиною, вона є причиною самої себе. Ось чому в екзистенціалізмі людина вільна, бо свобода – це сама екзистенція. Екзистенція є «притулком» людської свободи, а тому людина — це свобода, і вона «засуджена» бути вільною: бути вільною – це бути самим собою

Людина немає ані природи, ані сутності: вона – це свобода, яка нічим не визначена. Вона – необмежена сила заперечення: ні добра, ні зла; ні моральна, ні аморальна; але є чистий вибір. За Ж.-П. Сартром, всі люди вільні, оскільки ні що не може виключити відповідальності за їхні вчинки, свідомі або несвідомі.

Можна сказати, що свобода в екзистенціалістській філософії має дві основних ознаки: по перше - це можливість вибору людиною самої мети, або свобода її волі; по друге, це можливість досягнення людиною поставленої мети, або свобода її дії.

Саме у свободі вибору та дії полягає кредо цієї філософії.

Згідно екзистенціалізму, людська особистість є самоціллю її існування і розвитку. Справжня свобода – свобода екзистенційна – «свобода для», і вона починається поза соціальною сферою, у світі духовного життя особистості. [2.С.144–150].

Основним засобом подолання відчуженості від інших і самого себе Альберт Камю вважає творчість. Аналіз мистецтва у Камю рухається від мистецтва як естетичної втечі від реальності до утвердження естетики природи та ідеалів загальності людського спілкування [Там само. С436–437].

У своїй роботі «Екзистенціалізм — це гуманізм» Сартр писав: «якщо відчаєм називати, як це роблять християни, всяку невіру, тоді саме первородний відчай — його вихідний пункт. Екзистенціалізм — не такий атеїзм, який витрачає себе на доказ того, що бога не існує. Швидше він заявляє наступне: навіть якби бог існував, це нічого не змінило б. Така наша точка зору. Це не означає, що ми віримо в існування бога, — просто суть справи не в тому, чи існує бог. Людина повинна знайти себе і переконатися, що ніщо не може її врятувати від себе самої, навіть достовірний доказ існування бога. В цьому сенсі екзистенціалізм — це оптимізм, вчення про дію. І тільки внаслідок нечесності, плутаючи свій власний відчай з нашим, християни можуть називати нас зневіреними» [3. С.344].

Сартр виокремлює у світі, як феномені «синтетично організованої тотальності» три його складових. Буття-в-собі (перше складова) — це будь-яка фактична даність свідомості і «те, що воно є». Це — об'єктивні обставини виникнення свідомості в їх непереконливій випадковості, будь-які емпіричні умови, в яких відкриває себе індивідуальна свідомість і які складають його фактичність (епоха, географічна, соціальна, класова, національна приналежність людини, її минуле, оточення, місце, психіка, характер, нахили, фізіологічна конституція й інше). Друга складова — це жива свідомість як «буття-для-себе». Її онтологічний статус полягає в тому, що, будучи виявленням і розкриттям даного, свідомість є «ніщо», порожнечою, запереченням себе самої й автономно проектує себе у світі до своїх можливостей і усвідомлює своє авторство: «Саме тоді свобода (особистості) усвідомить себе і відкриється в тривозі в якості єдиного джерела “цінності і ніщо”, за допомогою якого існує світ, як тільки свобода пошуку буття і присвоєння в-собі відкриються їй як її можливості, вона зрозуміє в тривозі і через тривогу, що є можливостями тільки на підставі інших можливостей» [4. — С. 626], а саме як можливостей для інших і через інших.

Свобода, таким чином, протиставляється випадковості, вона визначається як автономія (своєзаконність), зусилля людини самовизначитися в тому, що їй просто дано, даючи самій собі цю даність, тобто постійно поновлюючи її в просторі своєї власної інтерпретації, набуваючи певного ставлення до неї, надаючи їй певний сенс своїм вибором. Це дозволяє Сартру трактувати індивіда як автора всіх значень свого досвіду і всіх своїх вчинків. Будучи самосвідомою, сартрівська людина вільна й тотально відповідальна за світ і себе в ньому. Людина проектує себе під знаком самопричинності як цінності. Ця «вільна» свідомість є третьою складовою феномену «синтетично організованої тотальності» — буття, в якому народжується світ, особистість і цінність [1. С.927–928].

Таким чином, тільки від самої людини залежить, якою вона буде і яким буде світ. Людська природа — ні добра, ні зла, вона передусім вільна. Подібне трактування специфіки «буття для себе» змушує Сартра констатувати «парадокс свободи», що впливає з того, що людина перебуває в незалежній реальності, з якою вона повинна рахуватися.

У самореалізації свободи винятково важлива роль відводиться людській свідомості, що дозволяє з феномену невизначеності вичленувати три його значення. Свідомість дозволяє людині вибирати цілі дії; потім вона формує здатність діяти задля досягнення цих цілей; і, нарешті, вона прищеплює здатність досягати поставленої мети. Однак не слід ототожнювати свободу зі свідомою постановкою цілей. Свобода затверджується аж ніяк не в них, а в так званому споконвічному виборі, або початковому проекті. В цьому і є трагічність людського існування. Початковий вибір виникає невідомо яким чином, з першого моменту появи людини на світ. Однак подальшому житті людина свідомо ставить перед собою такі цілі, які йдуть в розріз з цим вибором, і тому вони приречені на невдачу. Хоча Сартр заявляє, що людина постійно поновлює свій вибір, але це лише повторення ситуації з невблаганністю року, від якого неможливо звільнитися.

Поборник релігійного екзистенціалізму — Г.О.Марсель. Будучи переконаним католиком, Марсель водночас заперечував томізм як раціоналістичне вчення, що намагається примирити віру з позитивною наукою. Існування Бога слід виводити з існування людини, таємниці, яка закладена у людській психіці. Якщо істина не збігається з ортодоксальною вірою — тим гірше для ортодоксії.

Центральні поняття філософії Марселя — «буття» і «володіння». Центральне протиріччя людського життя — протиріччя між «бути» і «мати». Я маю — значить, я цілком занурений в онтологічний світ, обтяжений матерією, власністю, тілесним життям, це затуляє для мене справжнє буття, буття в Бозі. Найбільш яскравим прикладом володіння є власність. Наша власність нас поглинає. Вона поглинає наше буття, віднімає у нас свободу, даючи замість неї лише видимість свободи.

Способом подолання розпачу є надія. Надія покладається на те, що не залежить від нас, що в реальності є щось, здатне перемогти нещастя, що існує щось трансцендентне, що несе нам порятунок.

Надія можлива тільки у світі, де є місце диву. Витоки «ріки надії» не перебувають безпосередньо у видимому світі 5.]

Марсель пропонує перейти до такого стану в соціальному житті людей, коли центральне місце буде відводитися не суспільству, яке є лише квазісуб'єктом, або псевдосуб'єктом, і не науково-технічному прогресу, який не може сприяти досягненню загального щастя, а конкретній особистості. Слід пробудити серед людей підспудну силу взаємного зв'язку, одноставність, джерело чого – Божественне Світло [6. С. 352–364].

Значущий вклад у розвиток екзистенціалізму вніс М.О. Бердяєв. В основі філософського світогляду М.О. Бердяєва лежить розрізнення світу примарного(це «світ» у лапках, емпіричні умови життя людини, де царює роз'єднаність, розірваність, ворожнеча, рабство) і світу справжнього (світ без лапок, «космос», Ідеальне буття, де царює Любов і Свобода). Людина, її тіло і дух знаходяться в полоні «світу», примарного буття. Завдання ж людини полягає в тому, щоб звільнити свій дух з цього полону, «вийти з рабства до свободи, з ворожнечі «світу» до космічної любові».

Люди релігійної свідомості легко впадають у спокусу заперечення історії, для них закривається сенс трудового розвитку культури і релігійно нейтрального процесу гуманізації. Нова релігійна свідомість повинна зрозуміти великий сенс історичної праці. Нова релігійна свідомість є насамперед освяченням творчості. [7, С. 192].

Таким розумінням людини визначається підхід М. О.Бердяєва до проблеми суспільного прогресу. Він не визнавав теорій, що розглядали особистість, перш за все, як частку суспільства, що бачили історичний сенс і існування у виконанні соціальних функцій і в кінцевому рахунку в тому, що зроблено даною особистістю для майбутніх поколінь. Говорячи про предмет і характер філософського пізнання, М.О.Бердяєв підкреслював трагічність становища філософа. Зовнішній аспект цієї трагічності він бачив у ворожому ставленні до філософії, що виявляється протягом всієї історії культури. Вбачаючи тут складну психологічну проблему, М. О. Бердяєв зазначає, що: «Філософія є чужою для більшої частини людей, і разом з тим кожна людина, не усвідомлюючи цього, в якомусь сенсі є філософом. Весь технічний апарат філософії є чужим для більшої частини людей. Велика частина людей готова вживати слово "філософ" у глузливому і принижуючому сенсі. У людини, яка має відразу до філософії і зневажає філософів, звичайно є своя домашня філософія... Вони саме тому і вважають філософію непотрібною.» [7. С. 238].

Джерело драматизму в стосунках філософії з релігією М.О.Бердяєв бачить у зіткненні між думкою індивідуальною та колективною, коли проти волі філософського пізнання повстають саме філософські елементи теології, що прийняли догматичну форму. Разом з тим він відзначає наявність релігійних домагань у самій філософії: «Великі філософи у своєму пізнанні завжди прагнули до відродження душі, філософія була для них справою порятунку». Джерело драматизму відносин філософії з наукою М.О.Бердяєв бачить в універсальних домаганнях самої науки. Однак «наукова» філософія, вважає він, є філософією позбавлених філософського дару і покликання – вона вигадана для тих, кому філософськи нічого сказати. Філософія можлива лише в тому випадку, якщо це є особливий, відмінний від наукового, шлях філософського пізнання. Необхідна умова філософського пізнання – філософська інтуїція, а основа філософії – досвід людського існування у всій його повноті. Філософія не може не бути особистою, навіть коли вона прагне бути об'єктивною. Справжня філософія – та, яка «мучиться сенсом життя і особистої долі». Філософія, вважав М. О.Бердяєв, неминуче антропологічна, вона пізнає буття в людині і через людину.

Таким чином, екзистенціалізм по-новому вельми продуктивно поставив і дозволив проблему свободи людини, вибору життєвих шляхів.

Екзистенціалістична філософія оптимістична, незважаючи на песимістичне забарвлення деяких своїх положень. Вона оптимістична, тому що вчить, що становлення людини відбувається не тоді, коли вона замикається в собі, ізольована від інших, а коли вона переслідує будь-яку мету поза собою. У цьому зв'язку саме екзистенціалізм показує, що людина повинна знайти себе і переконатися, що ніщо не може її врятувати від себе самої.

Розглядаючи людину як істоту, що самоусвідомлює себе, екзистенціалізм, на жаль, не враховує ані природної, ані громадської об'єктивної історії її розвитку. Між тим, саме історія створює людей і саме в ході її змінюється той світ, частиною якого є всі люди, і соціум, і природне середовище, яким вони обумовлені і самі його обумовлюють. Тому філософія і Ж.-П.Сартра, і М. О. Бердяєва, і всіх інших екзистенціалістів за своїм втіленням трансісторична, в ній принципи людського існування вважаються дійсними для будь-яких часів. При такому підході існування людини не пов'язується з конкретною історичною епохою, що цілком природно призводить до заперечення природних і соціальних «стартових майданчиків» у розвитку особистості, реальних причин відмінностей її буття

від буття інших людей. Екзистенціалізм відобразив у своїй філософії стан свідомості, переживань людини як такої.

Список посилань

1. История философии: Учебное пособие для вузов / под ред. В. М. Мапельман, Е. М. Пенькова. — М.: ПРИОР, 1997. 363с.
2. Философия XX века: Учебное пособие. — М.: ЦИНО общества «Знание» России, 1997.
3. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм — это гуманизм // Сумерки богов. — М.: Политиздат, 1989.
4. Сартр Ж. П. Бытие и Ничто. Опыт феноменологической онтологии — М., 2000. — 669 с.
5. Габриэль Онорэ Марсель: Путь к Свету/ <http://apokrif93.com/2011/11/gabriel-onore-marsel-put-k-svetu>
6. Марсель Г. К трагической мудрости и за ее пределы // Самосознание европейской культуры XX века: Мыслители и писатели Запада о месте культуры в современном обществе. — М., 1991. — 366 с.
7. Бердяев Н. А. / Философия свободы. — М., 1911. — 244 с.

References

1. Ystoryya fylosofyy: Uchebnoe posobyе dlya vuzov / pod red. V. M. Mapel'man, E. M. Pen'kova. — М.: PRYOR, 1997. 363s.
2. Fylosofyya XX veka: Uchebnoe posobyе. — М.: TsYNO obshchestva «Znanye» Rossyy, 1997.
3. Sartr Zh.-P. Эkzystentsyalizm — это humanizm // Sumerky bohov. — М.: Polytyzdat, 1989.
4. Sartr Zh. P. Бытие y Nychto. Опыт fenomenolohycheskoy ontolohyy — М., 2000. — 669 с.
5. Habrye! Onorэ Marsel': Put' k Svetu/ <http://apokrif93.com/2011/11/gabriel-onore-marsel-put-k-svetu>
6. Marsel' H. K trahycheskoy mudrosty y za ee predely // Samosoznanye evropeyskoy kul'tury XX veka: Myslytely y pysately Zapada o meste kul'tury v sovremennom obshchestve. — М., 1991. — 366 с.
7. Berdyayev N. A. / Fylosofyya svobody. — М., 1911. — 244 с.

СЕЛЕЗНЕВА С.А.

аспирант кафедры социальной философии и управления
Запорожского национального университета (г.Запорожье, Украина)
e-mail: ssalight@mail.ru

ЧЕЛОВЕК В ФИЛОСОФИИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛИЗМА

Аннотация

Статья посвящена пониманию человека и его свободы в философии экзистенциализма

Экзистенциализм, или философия существования, — одно из крупнейших направлений философии XX века. Центральные вопросы экзистенциализма — существование человека, смысл его жизни и судьбы в мире — очень созвучны для каждого, кто задумывается над своим бытием как бытием человека. Вот почему экзистенциализм настолько популярен и поныне. Экзистенциализм исходит из субъекта, считая, что существование предшествует сущности.

Человеческое бытие, согласно экзистенциалистам, — абсолютно уникальная реальность, к которой неприменимы никакие нечеловеческие мерки причинно-следственных связей, ничто внешнее не властно непосредственно над человеком, он является причиной самого себя. В экзистенциализме человек свободен, потому что свобода — это и есть экзистенция. Экзистенция является «убежищем» человеческой свободы, а потому человек свободен, и он «обречен» быть свободным: быть свободным — это быть самим собой. Все люди свободны, поскольку ничто не может исключить ответственности за их поступки, сознательные или бессознательные. Только от самого человека зависит, каков он будет и каким будет мир.

Ключевые слова: человек, свобода, субъект ответственность, выбор, экзистенциализм.

SELEZNEVA S. Doctoral Student of Social Philosophy and Management Department,
Zaporizhzhya National University (Kiev, Ukraine)
e-mail: ssalight@mail.ru**MAN IN THE PHILOSOPHY OF EXISTENTIALISM****Summary**

Existentialism or philosophy of existence is one of the largest areas of the XX century philosophy. The central question of existentialism is human existence, the meaning of life and the fate of the world –they are in tune to any man who thinks about its existence as a human being. That is why existentialism is so popular today. Existentialism comes from the subject, believing that existence precedes essence.

So, Sartre believes that every subject (person) is not only an individual entity. In terms of J.P. Sartre, true comprehension of person as itself (personality) can't be any other than «Cogito ergo sum» («I think, therefore I exist"). Spirit takes being effect in every individual. However, with «cogito» person opens not only itself, but also it opens other people. Through the "I think" person understands itself in the face of the other, and the other person just significant as it is.

We can say that freedom in philosophy of existentialism has two main features: firstly, it is the choice of the human purpose, or freedom of the will; secondly, it is the ability to achieve human goals or freedom of action.

Therefore, the credo of this philosophy is in freedom of choice and action.

According to existentialism, the human person is an aim in itself for its existence and development. True freedom is an existential freedom, "freedom for", and it starts outside the social sphere, in the world of spiritual life of the individual. Freedom is opposed to chance, it is defined as autonomy, self-determination efforts of person in what was given, by giving this reality to itself, constantly renewing it in space of own interpretation, acquiring a certain attitude, a certain sense of the choice. Being self-conscious, person is totally free and responsible for the world and itself in it. Person projects itself with self-causality as a value.

Therefore, it depends just on the person, what will it be, and what will the world be. Human nature is neither good nor evil. It is free.

In fulfillment of freedom the role of human consciousness is extremely important. It enables isolation of its value from the phenomenon of uncertainty. Consciousness allows a person to choose goals; then it creates the ability to act in order to achieve these goals; and finally, it imparts the ability to reach this goal. It shouldn't be confused with freedom of conscious staging of purposes. Freedom is not approved in them, but in so-called primordial choice, or the initial project. This is the tragedy of human existence. From the first moment of the appearance of person it is not clear how the initial choice occurs: first of all - to be or not to be.

Keywords: rights, freedom, the subject of responsibility, choice, existentialism.

УДК:165:37**ЛУК'ЯНОВА О.І.**старший викладач кафедри філософії
Запорізького національного технічного університету (м. Запоріжжя, Україна)
e-mail: lukojs@ukr.net**ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА: ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ****Анотація**

За наявності теоретично опрацьованих засад гуманітаризації українського суспільства спостерігається гальмування практичної реалізації процесу. Комплексний підхід до вирішення цієї проблеми вбачається якнайменше в двох напрямках: наповнити освіту соціогуманітарним змістом і створити сприятливі умови для особистісного розвитку індивіда. В цьому сенсі важливим є відновлення нівельованого соціального змісту поняття «особистість» шляхом конкретизації змісту особистісних компетенцій в освітньо-кваліфікаційних характеристиках фахівців кожного з